

drámajáték. Életproblémákat fedeznek fel a gyerekek az előadásban, a látottakhoz hasonló problémákat ismernek fel a saját életükben is.

SÁNDOR L. ISTVÁN

“Elmélyedni a csöndben”

Beszélgetés Somogyi Istvánnal, az Arvisura Színház vezetőjével

A műegyetemi Székné Színházban működő együttes alapítója tanárként kezdte pályáját. Színházát vezetve, a társulat előadásait rendezve – a szó klasszikus értelmében – tanár ma is. Munkájában a színésznevelés egybefonódik az ember lelki nevelésével; előadásaiban a néző – akár az ősi rítusokban vagy a színjátszás kezdeti idejében – beavató tanulási folyamat részese.

Színházteremtéséről, a színház feladatairól beszélgettünk a rendezővel.

– Reál szakos gimnáziumi tanárból lett színházi rendező. Hogy történt ez a szokatlan pálya-korrekción?

– Nem egészen előzmények nélkül. 1973-tól 79-ig az Universitasban játszottam. Nagyon jó korszaka volt ez az együttesnek. Később néhányan önálló csoportot alakítottunk, de ez megfelelő körülmények híján sajnos hamar megszűnt. Aztán amikor az I. László Gimnáziumban tanítottam, néhány diák – ismerve színházas múltamat – megkeresett, hogy játszani akarnak, segítsék megrendezni az előadásukat. Elkezdtünk együtt dolgozni. Két év múlva, amikor befejezték a gimnáziumot, én is eljöttem, és így született meg a Tanulmány Színház, amely közben másokkal is kibővülve a Műegyetemen talált magának játszóhelyet.

– A társulat munkáját ismerve nem lehetett véletlen a névválasztás.

– Valóban nem volt az. Kezdettől fogva a tanulmányosság jellemzi, amit csinálunk, az előadások folyamatos kísérleti munka eredményeként jönnek létre. A bemutatók közös tanulási folyamatunk állomásai: megpróbálunk megismerni és – a kifejezésére legalkalmasabb színházi nyelvet keresve – megmutatni valamit a világnak abból a rétegből, ami a racionalizmus és a materializmus előretörésével kiiktatódott az életünkből. Így minden előadásunk egy-egy új tanulmány. – Aztán mert ez az elnevezés mégsem bizonyult jónak (főleg külföldön nem, mivel nem lehet jól lefordítani), felcseréltük a mítoszokhoz való vonzódásunkat jelképező – s névről lévén szó, fordítási gondot nem okozó – Arvisurára. (Az arvisura szanszkrit szó, jelentése: igaz szólás.)

– Mennyiben igényel ez a – nagyon tömören vázolt – kísérleti munka másfajta felkészülést, mint a hagyományos színjátszás?

– Nálunk az átélt tudás áll a középpontban, mint ahogy a régi, még – mai értelemben vett – iskolák nélküli időkben is ez volt a fontosabb a végtelenségig növelhető adathalmaz elsajátításánál. A minőségi, lényegi tudás és a pusztán mennyiségi tudás közötti különbségről van itt szó. A kettő közül csak az előbbi van segítségünkre a világ értelmezésében. Az iskolai oktatás mégis az utóbbi felé tolódott el, szinte csak a materiális tudás érdekli. Nem törekszik a “beavatásra”, arra, hogy a világ szellemi síkjáról, a sorsunkat alakító átfogó törvényekről szerezzünk élményeket. Mindenki azzal az eséllyel születik, hogy a teljesség kialakítható benne, és az iskola mást sem tesz, mint ellene dolgozik ennek: lecsupaszítottan anyagelvű tudást közvetít, és egyre inkább kiiktatja a lehetséges beavató személyt, a tanárt is, túldimenzionálva a technikai eszközök fontosságát. A színház sokat segíthet ezeknek a torz folyamatoknak a visszafordításában, hiszen kezdetektől fogva a beavató tanulás része volt. Ahhoz, hogy ezt a fajta szellemi tudást ma közvetíteni tudjuk, hosszas önképzésre van szükség, meg kell tanulni helyzeteket, állapotokat, belső történéseket átérezni, megérteni; megfigyelni szándékainkat, értelmi-érzelmi működéseinket, dacolva külső kényszerekkel, beidegződésekkel.

– A játék feladatainak ez a felfogása színházi életünkben új színpadi nyelv kidolgozását is jelentette, az erőteljesen expresszív, képekben gondolkodó előadásokét.

– Ahhoz, hogy a nézők – mint maguk a színészek is – minél mélyebben megélik az előadást, elsősorban az érzelmi szférát kell megcéloznunk, a tudat alatti rétegeket kell megpróbálnunk mozgósítani. Ez mindeneke előtt az anyagi dolgok anyagi módon való ábrázolásának, vagyis a realista-naturalista színjátszás hagyományainak teljes elvetését jelenti, és ami ezzel együtt jár, a szó színpadi egyeduralmának megtörését. Előadásainkban a szóval egyenrangúak a gesztusok, a mozgás, a tánc, a zene, a hanghatások, a fényeffektusok. A képek gyakran szürreálisak, szimbolikusak. Nagy örömünkre azt tapasztaljuk, hogy a nézők – és különösen a fiatalabb

korosztály – “veszi” az előadásokat.

– Mit kell tudnia ebben a színházban a színésznek? Ki a jó színész?

– Aki el tudja érni, hogy a belső tartalmaiból fakadó érzetek intenzívebbek legyenek, mint az érzékszervek által kiváltottak. S ezt a színpadon nemcsak megéli – erre elvileg mindenki alkalmas –, hanem a nézőknek át is tudja adni. A kulcsszó a közösség és az alázat. A mintakép a keleti színész, aki – szemben az európai önkifejezés-központúsággal – meghajlásával azt sugallja: köszönöm, hogy közvetítője lehettem a szellemi világ üzenetének. Mindehhez az első lépcsőfok, amit Keleten már régóta tudnak: meg kell tanulni elmélyedni a csöndben...

DÖMÖTÖR ADRIENNE

Disputa Tolnai Ottó Doreen 2 című verséről

Nobel Iván

Szerelmes versbe foglalt ars poetica? Ars poeticába ágyazott szerelmi vallomás? A XX. században már nem szokatlan a két téma párosítása – gondoljunk például *Apollinaire* Egy szép vörösesszőkéhez című versére –, mégis újszerűen hat ez a kettősség: a “hétköznapiság” vallomását véljük olvasni a költészet értelméről, ugyanakkor közvetlen hangon szól a költő kedveséhez, a vers címadójához is.

Erdélyi Erzsébet

A cím (kedvesének neve és egy szám, amely az első pillanatra meghökkentő és talányos, a vers végére azonban helyére kerül) valamint az alcím (ars poetica helyett) elolvasása után rögtön azokra a hagyományokra gondolunk, amelyeket a klasszikusoknál megszoktunk; vagyis, ha szerelmes vers, akkor legyen jellemzője a bensőséges líra, a gyöngédség, intimitás vagy éppen a vad szenvedély, a gyötrő beteljesületlenség, vád, önvád, szóval valami romantikus pátosz, nagyívű mítoszteremtés, márpedig ennek itt nyomát sem lelmi. Mint ahogy hiányzik az ars poeticák fennköltisége is, olykor-olykor színpadias ünnepélyessége, vagy az a komolyság és emelkedettség, amellyel a modernebb költők is közelednek e témához.

N.I.

Pedig ez a költemény még mindig az érzelmesebb, tehát a ritkább hangjai közé tartozik *Tolnai Ottó* Vajdaságban élő magyar költőknek, aki rendszerint a modern költészet érdekesebb területét járja be, az érzelmesebb vidékeket mintha tudatosan kerülné. A többi verséhez képest itt líraibb hangütés, oldottabb hangulat jellemzi.

E.E.

És nemcsak az érzelmeket, hanem a kötött formát is kerüli a költő. Jól érzékelteti ezt a kancsó-metafora, amely akarva-akaratlanul klasszikusokat idéz: *Keats*-et például a görög vázájával. Ám a romantikus bölcselet helyett az ő versének kancsó-formája “üressé vájt” / égetett”. Letört fülű edény ez, amelyet egy játékos ötlettel kedvese kiejthet a kezéből, s az nagy csörrenéssel fölébresztheti a szomszédokat mintegy semlegesítve a klasszikus képhez csaknem kötelezően társuló hatást. De bizonyos hagyományos versszervező eszközöket itt is felfedezhetünk: a határozott szerkesztést, érdekes ritmikai megoldásokat, amelyek éppen a legfontosabb részeknél szinte zeneivé teszik a költeményt, a költői képek szemléletesen kifejező erejét.

N.I.

Bárhonnan közelítjük is meg a verset, mindenütt fölfedezhetjük az elidegenítés szándékát, amely az egyik hangot hallatja: a tárgyilagosat, az ironikusot, a hétköznapiat, de ugyanakkor az őszinteség és a vallomásosság is átsüt a sorokon, feloldja a szándékolt hétköznapiságot, a szűrős realitást. És talán ez a kettősség adja *Tolnai* költeményének igazi színeit, ízeit, talán ez az egyik esztétikai indoka, hogy a jelentősebb versek között tartjuk számon.

E.E.

Ha belegondolunk, természetes ez a kettősség. Hiszen a költő egyfelől ember, a maga hétköznapi vágyaival, megélhetési gondjaival. Az élet által rákényszerített érdek- és számításhálóban él, s mindkét lábával a földön kell állnia. Csakhogy ez sokáig nem illett az “irodalomba”: csak a másik én, a költői-művészi, úgy is mondhatnánk: az ünnepi volt szalonképes – költészetképes.

N.I.

A modern költészet egyik értéke éppen ez a leplezetlen őszinteség. Érezzük itt is, hogy nemcsak művészi játékról van szó, nem – vagy nemcsak – a modern költészet lehetőségeit